

ĐẦU THÁNG 6 VỪA QUA, ĐOÀN NHÀ VĂN CỦA HOA KỲ ĐÃ SANG VIỆT NAM DỰ HỘI THẢO VĂN HỌC VIỆT NAM – HOA KỲ SAU CHIẾN TRANH. HỘI THẢO DO TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI PHỐI HỢP VỚI TRUNG TÂM WILLIAM JOINER TỔ CHỨC, NHÂN DỊP KỶ NIỆM 15 NĂM BÌNH THƯỜNG HÓA QUAN HỆ NGOẠI GIAO GIỮA HAI QUỐC GIA. NHÂN DỊP NÀY, CHÚNG TÔI ĐÃ CÓ CUỘC TRAO ĐỔI VỚI BÀ MARTHA COLLINS, NỮ NHÀ THƠ DUY NHẤT TRONG SỐ 7 NHÀ THƠ CỰU BINH MỸ SANG VIỆT NAM THAM DỰ HỘI THẢO.

NỮ NHÀ THƠ MARTHA COLLINS:

TÔI LUÔN KINH NGẠC TRƯỚC THƠ CA VIỆT

Xin nhà thơ cho biết cơ duyên nào đưa bà đến với thơ Việt, yêu thích và chuyển ngữ các sáng tác của các nhà thơ Việt Nam sang tiếng Anh để xuất bản tại Hoa Kỳ?

Tôi biết đến thơ ca của Việt Nam lần đầu tiên vào năm 1993 khi tôi gặp Nguyễn Quang Thiều tại hội thảo các nhà văn của trung tâm William Joiner. Anh ấy đưa cho tôi bản dịch nghĩa 3 bài thơ của mình và hỏi rằng tôi có thể dịch thơ được không. Ngay khi lướt qua bài thơ đầu tiên có tên là *Tháng Mười*, tôi lập tức trả lời Thiều: Có. Ba bài thơ của Thiều mang lại cho tôi những xúc động đặc biệt chưa từng có về Đất nước và con người Việt Nam, mặc dù trước đây tôi đã đọc rất nhiều về đất nước các bạn. Từ đó, tôi trở thành một phần của trung tâm Joiner, cùng các thành viên khác đọc và dịch các tác phẩm văn học Việt của các tác giả như Nguyễn Du, Lâm Thị Mỹ Dạ, Lê Lưu, Trần Đăng Khoa, Nguyễn Duy, Hữu Thịnh... Càng đọc, tôi càng

cảm thấy kinh ngạc và yêu mến thơ ca Việt Nam.

Đánh giá của người đọc Hoa Kỳ với các tác phẩm văn học dịch đó của bà và các cộng sự tại trung tâm William Joiner như thế nào?

Mỗi khi có dịp tiếp xúc với công chúng yêu thơ ở Hoa Kỳ, tôi thường đọc các tác phẩm thơ Việt mà tôi thích. Tôi cũng thường đọc thơ của các giả Việt Nam cho sinh viên của tôi nghe. Mỗi lần như thế, mọi người đều rất thích thú. Năm 1994, chúng tôi sưu tầm và cho ra mắt tập thơ *Thơ rút* từ những tài liệu. Đây là tập hợp các bài thơ ghi chép của người lính Việt Nam trong chiến tranh. Tập thơ ra đời tạo ra ấn tượng mạnh với độc giả Mỹ. Các tập văn thơ khác như *Sông núi* (nhiều tác giả), *Đường xa* (Nguyễn Duy), *Thơ Thiền Lý* – Trần cũng được người đọc yêu thích. Người đọc Mỹ rất tò mò về những suy nghĩ theo cách của người Việt các bạn.

Bà yêu thích thơ của nhà thơ Việt Nam nào nhất?

Có lẽ tôi yêu thích thơ của tất cả những tác giả mà tôi đã từng dịch. Mỗi sáng tác của họ đều lấp lánh cá tính riêng nằm trong dải sáng của văn hóa đặc sắc Việt Nam. Gần đây tôi đã dịch thơ của Lâm Thị Mỹ Dạ, Ngô Tự Lập, Nguyễn Quang Thiều... Điều tôi tìm kiếm là các bài thơ hay, khi mà tôi có thể được tiếp xúc với các sáng tác hay của các nhà thơ Việt Nam, đó là khi tôi đang hạnh phúc.

Điều bà cảm thấy khó nhất khi chuyển ngữ các bài thơ Việt?

Những mã văn hóa đặc trưng của các dân tộc luôn là một rào cản đối với công việc dịch thuật. Đặc biệt, Việt Nam của các bạn có một lịch sử văn hóa lâu đời và giàu có. Sự giàu có này thể hiện rất nhiều trong các sáng tác thơ ca. Bên cạnh việc đọc nhiều về Việt Nam, tôi luôn làm việc cùng một trong các dịch giả là người Việt, điều này giúp tôi giải

mã được các ẩn số văn hóa lấp trong các con chữ.

Mặt khác, tiếng Việt là một thứ ngôn ngữ giàu nhạc điệu, ngữ âm có một độ mở lớn mang lại cho những bài thơ sự uyển chuyển giàu chất nhạc. Việc tìm ra được những từ vang, đảm bảo được nhạc điệu của bài thơ khi chuyển ngữ là một thách thức lớn; nó đồng thời cũng là một thử thách thú vị mà tôi rất thích chinh phục.

Theo nhà thơ, có sự khác biệt nào giữa thơ ca Việt Nam và thơ ca Hoa Kỳ?

Nhiều người cùng chung quan điểm với tôi khi cho rằng, khác biệt lớn nhất giữa thơ ca hai dân tộc nằm ở sự khác biệt về ngôn ngữ. Ví dụ như, tiếng Việt thì rất giàu âm thanh nhạc điệu, nhưng tiếng Anh thì không. Dù cho có khác biệt về văn hóa và cách diễn đạt, thơ ca nhân loại tựu chung đều là sự đối thoại của tâm hồn con người với cái Đẹp, với sự công bình của cuộc sống.

Có ý kiến cho rằng: Chính sự giao lưu văn học nghệ thuật sẽ góp phần thúc đẩy sự hòa giải và hợp tác giữa

MARTHA COLLINS LÀ TÁC GIẢ CỦA CUỐN TRUYỆN THƠ CÓ TÊN "BLUE FRONT" ĐÃ GIÀNH GIẢI ANISFIELD-WOLF VÀ ĐƯỢC CHỌN LÀ MỘT TRONG 25 CUỐN SÁCH ĐỂ ĐỜI TẠI THƯ VIỆN CÔNG CỘNG NEW YORK. BÀ LÀ ĐỒNG DỊCH GIẢ NHIỀU TẬP THƠ CỦA VIỆT NAM, GẦN ĐÂY NHẤT LÀ TẬP THƠ "CỐM NON" CỦA NỮ NHÀ THƠ LÂM THỊ MỸ DẠ. MARTHA COLLINS LÀ SÁNG LẬP VIÊN KHOA VIẾT VĂN TẠI UMASS BOSTON. BÀ CŨNG LÀ NHÀ VĂN DANH DỰ CỦA TRƯỜNG ĐH CORNELL.

hai dân tộc Việt Nam – Hoa Kỳ. Bà nghĩ sao về điều này?

Tôi tán thành! Nghệ thuật và văn học cho phép người dân của các quốc gia và các nền văn hóa khác nhau có thể hiểu rõ nhau, gần gũi nhau. Văn học sẽ cho tất cả chúng ta nhận ra tính cách nhân loại bên cạnh tính cách dân tộc của mỗi cá nhân. Trung tâm của chúng

tôi cùng các nhà văn Việt Nam đang nỗ lực mang lại sự hòa giải và hợp tác triệt để giữa hai dân tộc, bắt đầu từ văn học.

Theo bà, đâu là khó khăn của văn học Việt Nam khi thâm nhập thị trường Hoa Kỳ?

Thị trường văn học ở Hoa Kỳ hiện tại, đặc biệt là thị trường thơ không mấy sôi nổi. Ở đất nước chúng tôi, văn học dịch không được phổ biến như văn học viết bằng tiếng Anh. Để có thể thâm nhập thành công, các tác phẩm của Việt Nam cần hội đủ nhiều yếu tố, quan trọng nhất là chất lượng tác phẩm. Việc giao lưu quảng bá văn học như cách chúng ta vừa làm với Hội thảo văn học Việt Nam – Hoa Kỳ sau chiến tranh là một ý tưởng thú vị, hiệu quả.

Vậy làm cách nào để các nhà xuất bản tại Hoa Kỳ chú ý đến các tác phẩm văn học dịch từ Việt Nam?

Điều này là rất khó, bởi mục tiêu hàng đầu của các nhà xuất bản đều là lợi nhuận. Có một điều dễ nhận thấy là sách được in nhiều và bán chạy hiện nay đa số là của các tác giả không mấy tên tuổi trong làng văn. Các nhà xuất bản rất thích thú với các sáng tác đề cao tính giải trí và câu khách, tính văn học không được họ đề cao. Nhưng những nhà văn nhà thơ của chúng ta, cả Việt Nam và Hoa Kỳ, đều không có khả năng viết những cuốn sách như vậy.

Nhà thơ có thể cho biết kế hoạch sắp tới của bà và Trung tâm William Joiner?

Chúng tôi sẽ tiếp tục hỗ trợ và làm việc để giới thiệu các tác phẩm thơ văn Việt Nam tiêu biểu với người đọc Hoa Kỳ, đó là công việc đã diễn ra nhiều năm nay. Từ văn học và thông qua văn học, chúng tôi muốn hai dân tộc chúng ta sẽ hiểu nhau hơn, xóa bỏ hận thù và cùng nắm chặt tay trên con đường hướng đến cái Đẹp của cuộc sống.

THÁI NINH (thực hiện)

